

İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi (İTM)
Sahibkarlığın və Bazar İqtisadiyyatının İnkişafına Yardım Fondu (SBİİYF)

“Azərbaycanda Kiçik Sahibkarlığın İnkişafına Dəstək” layihəsi

**“Azərbaycan Respublikasında Dövlət-Biznes
Əməkdaşlığı İmkanları”
mövzusunda tədqiqat yazısı**

*(Tədqiqat İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzinin ekspert qrupu
tərəfindən aparılıb. Qrupun rəhbəri Qalib Toğruldu)*

Bakı - Fevral 2014

Mündəricat

Giriş

1. Dövlət-biznes əməkdaşlığı: Dünyada gedən tendensiya
 - 1.1 *İnkişaf etmiş ölkələrin dövlət-biznes əməkdaşlığı təcrübəsi*
 - 1.2 *İnkişaf etməkdə olan ölkələrin dövlət-biznes əməkdaşlığı təcrübəsi*
 - 1.3 *Dövlət-biznes Əməkdaşlığının İnkişafı Mərkəzi*
2. Dövlət-biznes əməkdaşlığı modelləri
3. Dövlət-biznes əməkdaşlığının məqsədi, üstünlükləri, risk və təhlükələri
4. Dövlət-biznes əməkdaşlığında səlahiyyətli dövlət orqanları
5. Özəl partnyorun seçilməsi
6. Dövlət təminatı və dəstəyi
7. Dövlət-biznes əməkdaşlığının reallaşdırılmasının prinsip, forma və mexanizmləri
8. Azərbaycanda dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının normativ-hüquqi bazası
9. Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes münasibətləri
 - 9.1 *Azərbaycan Respublikasında ilk konsessiya müqavilələri - Həsilatın Pay Bölgüsü sazişləri və "Bakielektrikşəbəkə"nin idarə olunmasının "Barmek Holding A.Ş."yə verilməsi*
 - 9.2 *Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti*
10. Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes əməkdaşlığının potensial tətbiqi sahələri
11. Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes-əməkdaşlığı mexanizminin yaradılması və inkişafı ilə bağlı təkliflər

Akronimlər

- HPB- Həsilatın Pay Bölgüsü
NK - Nazirlər Kabineti
İSN - İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi
MN – Maliyyə Nazirliyi
ARDNŞ - Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti
ARDNF - Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu
SŞ- Sahibkarlar Şurası
SKMF - Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu
DB - Dövlət Büdcəsi
DİP – Dövlət İnvestisiya Proqramları
AİŞ – Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti
XBİŞ - Xəzər Beynəlxalq İnvestisiya Şirkəti

Giriş

Müstəqillikdən sonra Azərbaycan Respublikasında müxtəlif illərdə dövlət-biznes əməkdaşlığının müxtəlif formalarına rast gəlinə də, bu əməkdaşlığa sistemli şəkildə yanaşmanı, onun perspektiv inkişaf meyillərini, forma və üsullarını özündə əks etdirən konsepsiya sənədi yoxdur, eyni zamanda, dövlət-biznes əməkdaşlığının normal fəaliyyətinə təminat verən normativ-hüquqi baza formalaşdırılmayıb. Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes əməkdaşlığının ilk nümunəsi xarici özəl kapitalın neft və qaz layihələrinin işlənməsinə cəlb edilməsini nəzərdə tutan haslatın pay bölgüsü sazişləridir. İlk belə saziş 1996-cı il iyunun 4-də Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti ilə ARDNŞ Kommersiya Ortaq Neft Şirkəti, Bi-Pi Eksploreysn (Azərbaycan) Limited, Elf Petroleum Azərbaycan B. V., LUKOyl Internəşnl LTD, Oyl İndastriz İnciniring ənd Konstrakşn, Statoyl Azərbaycan A. S., Törkiş Petroleum Oversiz Kompani Limited şirkətləri arasında Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda «Şahdəniz» perspektiv sahəsinin kəşfiyyatı, işlənməsi və hasilatın pay bölgüsü məqsədi ilə imzalanıb.

1996-cı ildə isə Azərbaycan Respublikası Prezidenti "Dövlət müəssisələrinin (obyektlərinin) müqavilə əsasında idarəetməyə verilməsi haqqında Əsasnamə"ni xüsusi fərmanla təsdiq edib. 2001-ci ilin sonunda həmin Əsasnaməyə uyğun olaraq Bakı şəhərinin elektrik enerjisi ilə təchizatının yaxşılaşdırılmasını, şəhər elektrik şəbəkəsinin fəaliyyətinin sağlamlaşdırılmasını, elektrik enerjisindən istifadəyə görə yığımların artırılmasını, bu sahəyə xarici investisiyaların və yeni texnologiyaların cəlb edilməsini və "Bakielektrikşəbəkə" səhmdar cəmiyyətinin səmərəli fəaliyyətini təmin etmək üçün tender keçirilib. Tenderin nəticələrinə uyğun olaraq "Bakielektrikşəbəkə" səhmdar cəmiyyətinin idarəetməsinin Türkiyənin "Barmek" şirkətinə həvalə olunması ilə bağlı müqavilə imzalanıb. Lakin bu müqavilə 2006-cı ilin avqustunda Azərbaycan dövlətinin təşəbbüsü ilə pozulub.

Bu tədqiqat çərçivəsində Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes əməkdaşlığının tarixi, mövcud normativ-hüquqi baza və onun təkmilləşdirilməsi, dövlət-biznes əməkdaşlığı sahəsində inkişaf etməkdə olan və inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi, bu sahədə son illər dünyada gedən tendensiya, əməkdaşlığın sınaqdan çıxarılmış forma və metodları, ölkəmizdə bu əməkdaşlığın həyata keçirilməsi üçün uyğun sferalar, imkanlar və potensiallar nəzərdən keçirilib və tədqiqatın tapıntıları əsasında təkliflər hazırlanıb.

Bundan əlavə, 3 hüquqi sənədin layihələri - "Dövlət-biznes əməkdaşlığı haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, "Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələri üzrə tender sənədlərinin hazırlanması və tenderin keçirilməsi qaydaları", "Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələrində biznes partnyorun seçilməsi üzrə tender komissiyaları haqda qaydalar" – hazırlanıb.

1. Dövlət-biznes əməkdaşlığı: Dünyada gedən tendensiya

Son onilliklərdə əksər ölkələr dövlət paternalizmindən imtina edir, bərabər hüquqlu dövlət və özəl sektor əməkdaşlığına xüsusi diqqət yetirirlər. Dünyada dövlətlə biznesin konkret hansı formada əməkdaşlığının dövlət-özəl sektor işbirliyinə aid edilməsi ilə bağlı yekdil fikir yoxdur. Dövlət-özəl sektor əməkdaşlığı dövlətin biznes layihələrinə qoşulmasını deyil, ictimai əhəmiyyətli layihələrə dövlət tərəfindən özəl sektorun cəlb olunması mexanizmlərinin tətbiqini nəzərdə tutur.

Müasir anlamda dövlət-özəl sektor əməkdaşlığı ictimai məzmun daşıyan beynəlxalq, milli və lokal layihələrin həyata keçirilməsi məqsədi ilə dövlət və biznes arasında yaradılmış institusional və təşkilati alyans kimi başa düşülür. Adətən, belə alyanslar müvəqqəti olur və konkret layihənin həyata keçirilməsi məqsədi ilə müəyyən bir müddətə yaradılır və layihənin icrasından sonra fəaliyyətini dayandırır.

Müxtəlif sosial-iqtisadi inkişaf mərhələsində olan ölkələrin təcrübəsinin təhlili göstərir ki, bu tip əməkdaşlıqlar nəqliyyat (avtomobil yolları, dəmir yolları, hava limanları, dəniz limanları, boru nəqliyyatı və sair), sosial infrastruktur (səhiyyə, təhsil, istirahət və turizm), kommunal (su təchizatı, elektrik təchizatı, suyun təmizlənməsi, qaz təchizatı və sair) sektorlarında daha uğurla tətbiq olunur. Heç şübhəsiz ki, bu sektorlar içərisində liderlik nəqliyyat infrastrukturuna məxsusdur.

1.2 İnkişaf etmiş ölkələrin dövlət-özəl sektor əməkdaşlığı təcrübəsi

Dövlət-özəl sektor əməkdaşlığından istifadə etmiş ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, ölkələrin sosial-iqtisadi inkişaf səviyyəsi əməkdaşlıq üçün sektor seçiminə böyük təsir edir. 2012-ci ilin statistikasına əsasən, Böyük yeddilik ölkələrində (ABŞ, Böyük Britaniya, Almaniya, İtaliya, Kanada, Fransa, Yaponiya) dövlət bizneslə daha çox səhiyyə sahəsində (615 layihədən 184-ü) əməkdaşlıq edib. Bu siyahıda ikinci yeri təhsil (138 layihə), üçüncü yeri isə avtomobil yolları (92 layihə) tutur. Hər bir Yeddilik ölkəsinin bizneslə əməkdaşlıq üçün öz prioritet sahəsi var. Məsələn, ABŞ-da bu prioritet sahə avtomobil yolları (36 layihədən 32-si), Böyük Britaniyada təhsil (352 layihədən 113-ü), Almaniyada da təhsil (56 layihədən 24-ü), İtaliya, Kanada və Fransada isə səhiyyədir.

London Beynəlxalq Maliyyə Xidmətinin hesabatına görə, hazırda dünyanın 60-dan çox ölkəsində dövlət-özəl sektor əməkdaşlığına əsaslanan layihələr həyata keçirilir. Təkcə son 20 ildə Avropa İttifaqında 1400 belə layihə imzalanıb ki, onların da ümumi dəyəri 260 milyard avroya yaxındır. 2008-ci ildə başlanan qlobal maliyyə böhranından sonra belə layihələrin sayı

40% azalsa da, Avropada ictimai infrastrukturun inkişafında dövlətin bizneslə əməkdaşlığının vacibliyini nəzərə alaraq dövlət-özəl sektor əməkdaşlığını dəstəkləmək məqsədi ilə Avropa Ekspert Mərkəzi yaradılıb.

Digər inkişaf etmiş ölkələrdə (Avstriya, Belçika, Danimarka, Avstraliya, İsrail, İrlandiya, Finlandiya, İspaniya, Portuqaliya, Yunanistan, Cənubi Koreya, Sinqapur) dövlət-biznes əməkdaşlığının prioritet sahəsi tikinti və avtomobil yollarının təmir və bərpaşdır (93 layihə). Ardınca səhiyyə (29 layihə), təhsil (23 layihə) və turizm və qonaqlama (22 layihə) gəlir. Göründüyü kimi ölkənin inkişaf səviyyəsi ilə dövlət-biznes əməkdaşlığı əsasında investisiya yönəldilən sahənin seçimi arasında qırılmaz əlaqə var. Sosial-iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş Yeddilik ölkələrində və digərlərində təhsil və səhiyyəyə üstünlük verilməsi həmin ölkələrin inkişaf siyasəti ilə birbaşa bağlıdır.

Məsələn, Sinqapurdakı məşhur İdman Yarışları Mərkəzi (Singapore Sports Hub) dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının nəticəsidir. 2000-ci ildə ABŞ-da ştatlar peşəkar komandaların istifadə etdikləri idman komplekslərinə 10 milyard dollardan çox vəsait qoyublar. Polşada 2009-2011-ci illərdə dövlət-biznes əməkdaşlıq xətti ilə tikilmiş obyektlərin 43%-i hovuzlar olub. Sayına görə, ikinci yerdə idman-konsert kompleksləri və idman limanları (idman gəmiləri üçün mini limanlar) qərarlaşıb. Fransada isə 2012-ci ildə dövlət-özəl sektor əməkdaşlığı xətti ilə təhsil sahəsində nəhəng layihələr həyata keçirilib. Belə ki, 12 böyük Fransa univeristetinin kampusları təmir və modernizasiya edilib.

Qeyd etmək lazımdır ki, inkişaf etmiş ölkələrdə son illər dövlət-özəl sektor əməkdaşlığı yaşıl iqtisadiyyatla bağlı layihələrin həyata keçirilməsinə yönəldilib. Bu ölkələrdə bərpa olunan enerji mənbələrinə, enerli səmərəliliyinin yüksəldilməsinə və biomüxtəlifliyin qorunmasına böyük vəsaitlər qoyulur.

1.2 İnkişaf etməkdə olan ölkələrin dövlət-özəl sektor əməkdaşlığı təcrübəsi

İnkişaf etmiş ölkələrdən fərqli olaraq inkişaf etməkdə olan və keçid iqtisadiyyatlı ölkələrdə əməkdaşlıq üçün prioritet sahələr təhsil və səhiyyə deyil. Bu ölkələrdə iqtisadi-sosial inkişafın aşağı səviyyəsi dövlət-özəl sektor əməkdaşlığı sayəsində cəlb olunan investisiyaların nəqliyyat infrastrukturuna, o cümlədən, avtomobil yollarının, dəmir yollarının, limanların tikintisi və təmirinə yönəlməsini şərtləndirir. İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə özəl sektor enerji sektorunun, nəqliyyatın, su təchizatının, kanalizasiya sisteminin, telekommunikasiyanın maliyyələşdirilməsinə xüsusi maraq göstərir. Belə ölkələrdə əməkdaşlıq forması kimi konsessiya, hasılatın pay bölgüsü sazişləri və birgə müəssisələr daha çox tətbiq olunur.

Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələrində (Bolqarıstan, Çexiya, Macarıstan, Xorvatiya, Polşa, Rumıniya), Çində, Baltıqyanı ölkələrdə və keçmiş SSRİ ölkələrində təhsil və səhiyyə (915 layihədən 37-si) belə əməkdaşlığın əsas sahələrindən deyil. Statistika görə, adıçəkilən ölkələrdə dövlət-biznes əməkdaşlığının liderlik etdiyi sahələr avtomobil yollarının, körpülərin, tunellərin, metroların, hava və dəniz limanlarının tikintisidir.

Keçmiş SSRİ ölkələrində dövlət-biznes əməkdaşlığı başlanğıc mərhələsindədir. Çünki bu ölkələrdə ötən əsrin 90-cı illərinə qədər özəl sektor olmayıb. Bununla yanaşı, son illər bu ölkələrin bəzilərində bu sahədə yüksəliş hiss olunmaqdadır. Məsələn, Rusiyada hazırda dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının müxtəlif formalarında 300-dən artıq layihə həyata keçirilir. Bura Soçidəki olimpiya, Kazandakı Universiada obyektləri daxildir. Qazaxıstanda isə hazırda nəqliyyat, enerji sektorlarında və məktəbəqədər təhsil sahəsində ümumi dəyəri 538 milyon dollar olan 6 konsessiya layihəsi həyata keçirilir.

Dövlət-biznes əməkdaşlığının bir uğurlu nümunəsi də qeyri-sabit siyasi və iqtisadi vəziyyətin, yüksək işsizliyin və yoxsulluğun xarakterik olduğu Tacikstanda həyata keçirilir. Bu ölkədə dövlətin bizneslə əməkdaşlığı özəl elektrik stansiyalarının tikintisində yönəlib.

1.3. Dövlət-biznes Əməkdaşlığının İnkişafı Mərkəzi

Dövlət-biznes əməkdaşlığı ilə bağlı təşkilati-hüquqi, məsləhət, ixtisasartırma, nəzarət, monitoring və digər məsələlərin tənzimlənməsi məqsədi ilə ayrıca mərkəz yaradılması təcrübəsindən dünyada geniş istifadə olunur. Dövlət-biznes Əməkdaşlığının İnkişafı Mərkəzlərinin yaradılması 2000-ci illərin əvvəllərinə təsadüf edir. Əvvəlcə Böyük Britaniyada, sonra Cənubi Koreya Respublikasında, daha sonra isə Avstraliyanın Viktoriya ştatında bu tip mərkəzlər yaradılıb. O vaxta qədər oxşar strukturlar bir çox ölkələrdə fəaliyyət göstərib. Məsələn, elə Böyük Britaniyanın özündə 1992-ci ildə belə bir struktur yaradılıb.

Dövlət-biznes-əməkdaşlığının İnkişafı Mərkəzi ənənəvi strukturlardan çox fərqlənir. Bəzən belə strukturlar Maliyyə Nazirliyinin bir alt strukturu kimi yaradıldığından bir çox üstünlükləri olsa da (yaxşı əlaqələndirmə, maraqlar münaqişəsinin aşağı səviyyəsi, qərar qəbul edən şəxslə asan əlaqə qurulması imkanı və sair), çatışmazlıqları da (biznes partnyorlar tərəfindən inamsızlıq, yaxşı ekspertlərin dəvət edilməsinə mane olan vəsait çatışmazlığı, bürokratiya və sair) var. İnkişaf Mərkəzləri belə ənənəvi strukturlardan fərqli olaraq işçi seçimində sərbəstdir, onlar həm özəl, həm də dövlət sektorundan ən yaxşı peşəkarları, ekspertləri dəvət edə bilirlər. Çünki İnkişaf Mərkəzləri adətən yarandığı ilk illərdə dövlət büdcəsi hesabına fəaliyyət göstərsələr də, sonradan göstərdikləri xidmətlər müqabilində özlərini tam maliyyələşdirirlər.

Belə mərkəzlər adətən, beynəlxalq investisiya banklarında, hüquq firmalarında çalışan investisiya üzrə yüksək ixtisaslı bankirləri, hüquqşünasları işə cəlb edə bilirlər. Ona görə də dövlət üçün ən yaxşı nəticəni təmin etməyi bacarırlar. İnkişaf Mərkəzlərinin heç də hamısı dövlət-biznes əməkdaşlığı prosesini əhatə edən bütün funksiyaları göstərmirlər. Dünyada belə mərkəzlərin 3 tipini fərqləndirirlər:

- *Azfunksiyalı mərkəzlər. Belə mərkəzlər biznes planın qiymətləndirilməsi və qərar verən dövlət orqanı üçün təkliflərin hazırlanmasını həyata keçirirlər;*
- *Çoxfunksiyalı mərkəzlər. Azfunksiyalı mərkəzlərin göstərdikləri xidmətlərlə yanaşı, dövlət təşkilatlarına məsləhət dəstəyi verir, dövlət-biznes əməkdaşlığı bazarının inkişafı üçün bütün digər fəaliyyətləri həyata keçirirlər;*
- *Təcrübə tipli mərkəzlər. Belə mərkəzlər yuxarıda sadalanan funksiyaların heç birini göstərmir, yalnız yaxşı təcrübələrin yayılması ilə məşğul olurlar.*

Adətən, üçüncü tip mərkəzlər keçid dövrü xarakterlidir. Onlar ya birinci tip, ya da ikinci tip mərkəzlərə çevrilirlər. Aşağıdakı cədvəldən də göründüyü kimi Dövlət-biznes Əməkdaşlığının İnkişafı Mərkəzlərinin dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələrini təsdiq etmək hüququ yoxdur. Belə hüquq adətən, səlahiyyətli dövlət orqanına məxsus olur. Belə mərkəzlərin əksəriyyəti texniki-iqtisadi əsaslandırmanın və biznes-planın qiymətləndirilməsindən sonra dövlət orqanına təkliflər hazırlayırlar. Bu təkliflər dövlət orqanının qərar qəbulunda əsas rol oynayır.

Cədvəl 1. Dövlət-biznes Əməkdaşlığının İnkişafı Mərkəzlərinin göstərdiyi xidmətlər

	Böyük Britaniya	Cənubi Afrika	Cənubi Koreya	Fransa	Portuqaliya	Kanada	Ontario (Kanada da vilayət)
1.Biznes-planlaşdırma							
Texniki iqtisadi əsaslandırmanın təhlili	+	+	+	+	+	+	+
Biznes-planın təhlili/hazırlanması	+	+	+	+	+	+	+
2.Dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələrinin təsdiqi							
Qərar qəbul edən orqan üçün təkliflərin	+	+	+	+	+	+	+

hazırlanması							
Məsləhətçilərin seçilməsinə dəstək	+	+	+	+	+	+	+
3. Dövlət satınalmaları prosesi							
Məsləhət xidməti	+	+	+	+	+	+	+
Daxil olan təkliflərin layihəsinin seçilməsi üçün qiymətləndirilməsi	+	+	+	+	+	+	+
4. Dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələrinin icrası							
Layihələrin idarə olunması	+					+	+
Maliyyələşdirmə	+						
Texniki dəstək	+					+	+
5. Dövlət-biznes əməkdaşlığı bazarının inkişafı							
Yaxşı təcrübənin yayılması	+	+	+	+		+	+
İctimaiyyətlə əlaqələrin qurulması	+	+	+			+	+
Dövlət-biznes əməkdaşlığının inkişafı üçün siyasətin hazırlanması	+	+	+			+	
Yeni investorların cəlbə	+	+	+	+		+	

2. Dövlət-biznes əməkdaşlığı modelləri

Dövlət-biznes əməkdaşlığı çərçivəsində müxtəlif formalardan istifadə olunur. Əməkdaşlığın məqsədlərinə uyğun olaraq institusional və maliyyələşdirmə modelləri fərqləndirilir. Əksər hallarda isə əməkdaşlıq çərçivəsində müxtəlif modellərin birləşməsindən yararlanılır.

Dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının əsas prinsipi odur ki, dövlət hansı infrastruktur və xidmətlərə ehtiyacı olduğunu müəyyənləşdirir, özəl sektor nümayəndələri isə dövlətin tələblərinə yüksək səviyyədə uyğun təkliflər irəli sürürlər.

Əməkdaşlığın ən mühüm hissəsi iştirakçılar arasında risk və imkanların bölüşdürülməsidir. Yekunda konkret məsələnin həlli daha yüksək səmərəlilik təklif edən partnyora həvalə edilir. Dövlət və özəl sektor arasında risk və məsuliyyət bölgüsü layihənin həyata keçirildiyi sferadan asılıdır. İctimai rifahın daha çox əhəmiyyət kəsb etdiyi sahədə xidmətin göstərilməsi ilə bağlı bazar riskləri aşağı, dövlət tənzimlənməsinə tələb isə yüksək olur. Dövlətin funksiyaları layihədəki risk və məsuliyyət bölgüsündən asılıdır. Əgər özəl sektor layihə üzrə risklərə görə daha çox məsuliyyət daşıyarsa, demək dövlətin layihə çərçivəsində görülən işlərə qarışmaq imkanları da azalır, dövlət sadəcə, layihənin icrasına nəzarət edir.

Dövlət layihənin icrasından birbaşa büdcə gəlirləri (vergi və xidmətlərə görə ödəniş şəklində) əldə etməklə yanaşı, dolayı effektlər də qazanır: ölkənin, regionun investisiya cəlbediciliyi artır, konyuktura dirçəlir.

Dövlət-özəl sektor əməkdaşlığını nəzərdə tutan layihələrin həyata keçirilməsi zamanı müxtəlif mexanizmlərdən istifadə olunur. Bu mexanizmlər özəl sektorun nümayəndəsinə verilən mülkiyyətə sərəncam vermək hüququndan, tərəflərin investisiya öhdəliklərindən, tərəflər arasında risklərin, fəaliyyətlərə görə məsuliyyətin bölgüsü prinsipindən asılı olaraq diferensiallaşdırılır. Təcrübədə aşağıdakı əməkdaşlıq mexanizmlərindən istifadə olunur:

1. BBO (Buy, Build, Operate – əldə etmə - tikinti - istismar/idarəetmə). Bu mexanizm dövlət mülkiyyətinin müqavilə şərtlərinə uyğun olaraq özəl şirkətə verilməsini nəzərdə tutur. Müqaviləyə uyğun olaraq əmlak modernləşdirilir və müəyyən zaman kəsimində istismar olunur. Bununla yanaşı, müqavilənin qüvvədə olduğu müddətdə layihə fəaliyyətlərinə dövlət nəzarəti həyata keçirilir.

2. BOT (Build, Operate, Transfer - tikinti - istismar/idarəetmə - təhvil). Bu mexanizm adətən, konsessiya müqavilələrində istifadə olunur. İnfrastruktur obyektini konsessioner tərəfindən yaradılır, tikinti bitdikdən sonra isə qoyulmuş vəsaitin ödənilməsinə qədər müddətdə istismar

edilir. Yalnız bundan sonra obyekt dövlətə təhvil evrilir. Konsessionerin obyektədən istifadə hüququ olur, obyektə sahiblik isə dövlətə məxsusudur

3. BOOT (Build, Own, Operate, Transfer - tikinti - sahiblik - istismar/idarəetmə - təhvil). Bu halda isə müqavilə qüvvədə olduğu müddətdə obyektədən istifadə ilə yanaşı sahiblik hüququ da özəl şirkətdə olur. Müqavilə müddəti bitdikdən sonra obyekt dövlətə təhvil verilir.

4. BTO (Build, Transfer, Operate - tikinti – təhvil - istismar/idarəetmə). Bu mexanizm zamanı tikinti bitdikdən dərhal sonra dövlətə təhvil verilir. Sonra obyekt özəl partnyorun istifadəsinə verilir. Ancaq sahiblik hüququ yenə də dövlətdə qalır.

5. BOO (Build, Own, Operate - tikinti - sahiblik - istismar/idarəetmə). Bu halda tikilmiş obyekt müqavilə müddəti bitənə qədər dövlətə təhvil verilmir, investurun sərəncamında qalır.

6. BOMT (Build, Operate, Maintain, Transfer - tikinti - itisamar/idarəetmə - xidmət – təhvil). Belə əməkdaşlıqda əsas diqqət infrastruktur obyektlərindəki qurğu və tikililərin təmiri və saxlanması ilə bağlı özəl şirkətin məsuliyyətinə yetirilir.

7. DBOOT (Design, Build, Own, Operate, Transfer – layihələndirmə - tikinti - sahiblik - İstismar/idarəetmə - təhvil). Belə müqavilələrdə özəl partnyorun infrastruktur obyektinin yalnız tikintisi ilə bağlı deyil, həm də onun layihələndirilməsi sahəsində məsuliyyəti əks etdirilir.

8. DBFO (Design, Build, Finance, Operate – layihələndirmə - tikinti – maliyyələşdirmə - istismar/idarəetmə). Özəl sirkət uzunmüddətli icarə müqaviləsi əsasında obyektə layihələndirir, maliyyələşdirir və istismar edir. Bununla yanaşı, müqavilədə özəl partnyorun obyektə icarə müddəti bitəndən sonra dövlətə təhvil verməsi ilə bağlı ayrıca müddəə olur.

9. BLOT (Build, Lease, Operate, Transfer - tikinti – icarə - istismar/idarəetmə - təhvil). Bu halda özəl partnyor icarəyə götürdüyü obyektin maliyyələşdirilməsi, layihələndirilməsi, tikintisi və istismarı üçün franşiza alır.

10. İstismar hüququ (OperationLicense). Bu halda özəl şirkət razılaşdırılmış müddətdə məhsul istehsalı və ya xidmətlərin göstərilməsi hüququ (lisenziya) alır. Bu modeldən informasiya texnologiyaları ilə bağlı layihələrdə daha çox istifadə olunur.

Dünya təcrübəsinin öyrənilməsi göstərir ki, dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının istifadə məsştabı və tətbiq sahələri ildən-ildən genişlənilir, dövlətlə biznesin əməkdaşlığı üçün yeni formalar meydana gəlir, iqtisadiyyatın innovasiyalı inkişafı üçün şərait yaranır.

3. Dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının məqsədi, üstünlükləri, risk və təhlükələri

Dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının məqsədi iqtisadiyyatın dayanıqlı inkişafının və əhalinin rifah halının yüksəlməsinin təmin edilməsi üçün dövlət və özəl sektorun resurslarından səmərəli istifadədir.

Bu əməkdaşlıq mexanizləri sayəsində aşağıdakı problemlər həll olunur:

- Özəl kapitalın, ilk növbədə, daxili investisiyaların dövlət məqsədləri üçün cəlb edilməsinə imkan yaranır;
- Dövlət büdcəsinin yükü azaldılır;
- Dövlət xidmətlərinin keyfiyyəti yüksəlir;
- Dövlət sektoruna inkişafın vacub mərhələsində özəl sektorun fəaliyyətini tənzimləməklə strateji funksiyaların və əsas məsələlərin üzərində diqqətini cəmləşdirməyə imkan yaradılır;
- Regionların sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı fərqlər aradan qaldırılır;
- Özəl təşəbbüsləri və işgüzar fəallığı yüksəltmək yolu ilə gizli iqtisadiyyatın masştabları daraldılır;
- Büdcə vəsaitlərinin istifadəsi zamanı şəffaflığı və hesabatlılığı təmin etmək vasitəsi ilə korrupsiyanın səviyyəsinin aşağı salmaq mümkün olur.

Hazırkı şəraitdə Azərbaycanda dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının bir neçə aspektdən **üstünlüklərini** qeyd etmək olar:

Dövlət üçün:

- Neft gəlirlərinin azaldığı bir şəraitdə investisiya layihələrini özəl sektorun imkanları hesabına reallaşdırmaq;
- Özəl sektorun təcrübə, maliyyə və texnoloji imkanlarından faydalanmaq;
- Layihələrlə bağlı risklərin bir hissəsini özəl sektorla bölüşmək imkanı;
- Təqdim olunan ictimai xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsi;
- İstehsal və sosial infraqstrukturu inkişaf etdirmək;
- İntestisiya iqlimini yaxşılaşdırmaq;
- Regionları inkişaf etdirmək.

Özəl sektor üçün:

- Yeni investisiya imkanlarının (bazarlar, gəlirlər) yaranması;
- Kommersiya risklərinin azalması;
- Özəl sektorun potensialının yüksəlməsi;

- Böyük layihələrin idarə edilməsi ilə bağlı təcrübələrin formalaşması.

İstehlakçılar üçün:

- Təqdim olunan xidmətlərin əlaqədarlığı, qiymətlə keyfiyyətin optimai uyğunluğu;
- Yeni iş yerlərinin yaradılması;
- Əhalini həyat səviyyəsinin yüksəlməsi.

Üstünlüklərlə yanaşı dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının risk və təhlükələri də var.

Bunlar aşağıdakılardır:

- Dövlətin iqtisadi siyasətinin həyata keçirilməsində ardıcılığın olmaması, fasilələrin mümkünlüyü;
- Yüksək korrupsiya təhlükəsi;
- Belə layihələrin həyata keçirilməsində dövlət qulluqçularının motivasiyasının aşağı olması;
- Həm dövlət, həm də özəl sektor tərəfdən bu tip layihələrin icrası üçün yetərli ixtisaslı kadrların çatışmazlığı;
- Layihələrin uzunmüddətli və bahalı olması səbəbindən investorların maraq göstərməməsi.

4. Dövlət-biznes əməkdaşlığında səlahiyyətli dövlət orqanları

Dünya təcrübəsindən çıxış etsək, dövlət-biznes əməkdaşlığı sahəsində, adətən Nazirlər Kabineti səlahiyyətli dövlət orqanı olur. Eyni zamanda, qanunvericilik Nazirlər Kabinetinə istədiyi mərkəzi icra hakimiyyəti orqanını səlahiyyətli orqan təyin etmək hüququ verir. Azərbaycan Respublikasında 2 səlahiyyətli orqandan birinin İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi, digərinin isə Maliyyə Nazirliyi olması məqsədəuyğundur. İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi dövlətlə biznesin əməkdaşlığı sahəsində layihələrin icrasına və bu sahənin inkişafına, Maliyyə Nazirliyi isə maliyyə risklərinin idarə edilməsinə cavabdehlik daşıya bilər.

İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi dövlət-biznes əməkdaşlığı konsepsiyası, onun əsas prinsipləri, layihələrin maliyyələşdirilməsi, biznes partnyorun seçilməsi proseduru, seçimin metodoloji əsasları, layihələrin qiymətləndirilməsi barədə dövlət qulluqçularının, biznes və vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin məlumatlılıq səviyyəsini artırmaq üçün seminar, təlim və forumların keçirilməsini təşkil etməlidir.

Digər bir tənzimləmə forması isə dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələrinin bu məqsədlə yaradılmış Mərkəz tərəfindən tənzimlənməsidir. Mərkəz hər bir tərəfin üzərinə götürdüyü öhdəliklərinin icrasını nəzarətdə saxlamaq üçün hər bir layihə üzrə xüsusi qrup yaradır. Bu barədə geniş məlumat tədqiqatın “Dövlət-biznes Əməkdaşlığının İnkişafı Mərkəzi” bölməsində verilib.

5. Özəl partnyorun seçilməsi

Dövlət-biznes əməkdaşlığı üçün özəl partnyorun seçilməsi adətən müsabiqə yolu ilə, 2 mərhələdən ibarət tender vasitəsi ilə seçilir. Birinci mərhələ ilkin seçim (ərizəçinin qoyulan tələblərə uyğunluğunun yoxlanılması), ikinci mərhələ isə təkliflərin dəyərləndirilməsi yolu ilə tenderin qalibinin seçilməsi adlanır.

Qiymətləndirmə 2 mərhələdə aparılır. Birinci mərhələdə tender komissiyası təkliflərin tender sənədlərində müəyyən olunmuş layihə üzrə minimum tələblərə cavab verib-verməməsini qiymətləndirir. İkinci mərhələdə isə tender sənədlərinə uyğun olaraq birinci mərhələni keçmiş təkliflərin sosial və maliyyə-iqtisadi kriteriyalara uyğunluğu yoxlanılır.

Adətən, dövlət-biznes əməkdaşlığı haqqında qanun potensial özəl partnyorun layihədə iştirakı barədə kriteriyaları müəyyən etmir. Bunun üçün ayrıca qaydalar hazırlanır.

6. Dövlət təminatı və dəstəyi

Qanunvericiliyə uyğun olaraq dövləti təmsil edən partnyor dövlətin maliyyə dəstəyini təqdim etməli və ya bu prosesdə yardımçı olmalıdır. Bura layihənin reallaşdırılması məqsədi ilə güzəştli şərtlərlə istiqrazlar, vergilərin və gömrük rüsumlarının ödənilməsində güzəştlər, təxirəsalınmalar və sair daxildir. Dövlət biznes partnyoruna iqtisadi dəstək də verə bilər. Bura isə lisenziyanın, icazənin alınmasına kömək, dövlətin mülkiyyətdə olan daşınmaz əmlakdan istifadəyə görə güzəştli icarə dərəcəsi və bağlanmış müqavilə çərçivəsində digər istisna hüquqların təqdim edilməsi daxildir.

7. Dövlət-biznes əməkdaşlığının reallaşdırılmasının prinsip, forma və mexanizmləri

Dövlət-biznes əməkdaşlığı bu əməkdaşlığın məqsəd və mahiyyətindən doğan prinsiplərə, eyni zamanda ölkədəki obyektiv şərtlərə əsaslanır. Əsas prinsiplər aşağıdakılardır:

- **Qanunun aliliyi.** Dövlət orqanları, onların vəzifəli şəxsləri tərəfindən qanunlara və müvafiq hüquqi-normativ aktlara ciddi əməl olunması;

- **Ədalətlik.** Tender iştirakçılarına bərabər yanaşma, biznes partnyorun seçimində obyektivliyə və tərəfsizliyə əməl olunması, dövlət və biznesin vicdana və qashılıqlı faydalılığa əsaslanan əməkdaşlığı, səlahiyyətlərin, məsuliyyət və risklərin razılaşdırılmış bölgüsü, qanun qarşısında dövlət və biznesin bərabərliyi;

- **Şəffaflıq.** Dövlət-biznes əməkdaşlığının bütün mərhələlərində informasiyanın əlçatanlığının təmin olunması;

- **Rəqabətlik.** Müsabiqə zamanı diskriminasiya və məhdudiyyətlərin olmaması;

- **Müqavilə azadlığı.** Dövlət-biznes əməkdaşlığı zamanı tərəflərin azad şəkildə hüquq və məsuliyyətlərinin müəyyən olunması;

- **Ekoloji təhlükəsizlik.** Dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələrinin icrası zamanı ətraf mühitin qorunması ilə bağlı tələblərin nəzərə alınması;

- **İctimai rəy.** Dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələri ilə bağlı qərar qəbulunda yerli ictimaiyyətin rəyinin nəzərə alınması bu tip layihələrin gələcəyinə verilən təminatdır;

- **Dövlət-biznes əməkdaşlığı tələb olunan obyekt və xidmətlərin siyahısının prezident və ya hökumət tərəfindən təsdiq olunması.** Bu siyahını təsdiq etməklə dövlət özəl sektora dəstəyini bildirməklə yanaşı, potensial biznes partnyorları fəallaşdırır.

Dövlət-biznes əməkdaşlığı norma və qaydalar çərçivəsində formalaşan konkret meyanizmlərdir ki, bu da əməkdaşlıq edən hər ki tərəfə münasibətləri qanuni əsasda qurmağa imkan verir. **Bu əməkdaşlığın xarakterik özəllikləri aşağıdakılardır:**

- Əməkdaşlığın iki tərəfi olur: dövlət və özəl sektor;
- Tərəflərin münasibətləri rəsmi sənədlərdə ək etdirilir;
- Tərəflərin münasibətləri əməkdaşlıq, daha doğrusu bərabərhüquqlu xarakter daşmalıdır;
- Əməkdaşlıq edən tərəflər dövlət maraqlarının reallaşdırılmasına yönəlmiş ümumi məqsəd və vəzifələrə malik olmalıdır;
- Tərəflər ümumi məqsədə çatmaq üçün öz səylərini birləşdirməlidirlər;
- Tərəflər öz aralarında xərcləri və riskləri bölüşdürməlidirlər;
- Dövlət və biznes arasındakı əməkdaşlığın reallaşdırılması üçün müxtəlif modellərdən, formalardan istifadə olunmalıdır.

Təcrübədə dövlət-biznes əməkdaşlığının aşağıdakı formalarından istifadə olunur:

1. Dövlət və biznes arasında ictimai baxımdan əhəmiyyətli və faydalı fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi məqsədi ilə bağlanmış müqavilələr.

Belə müqavilələr adətən ictimai xidmətlərin göstərilməsinə yönələn işlərin icrası, idarəetmə, dövlət ehtiyacları üçün məhsulların alınması, texniki xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı olur. Müqavilə münasibətlərində mülkiyyət hüququ özəl partnyora keçmir, xərcləri və riskləri dövlət qarşılayır. Biznes partnyorun belə müqavilələr zamanı marağı müqaviləyə uyğun olaraq əvvəlcədən razılaşdırılmış şəkildə gəlirlərin və ya əhalidən toplanmış ödənişlərin bir hissəsinin alınmasıdır. Belə layihələr, adətən, kiçik və orta həcmli olur və texniki-iqtisadi əsaslandırma tələb etmir. Ancaq böyük məştblı müqavilələr də bağlana bilər. Belə müqavilələr müsabiqə əsasında bağlanır və layihələndirmə, tikini və istismar mərhələlərini əhatə edir.

2. İcarə.

İcarə ənənəvi formada (icarə müqaviləsi) və lizinq formasında olur. Dövlət strukturları ilə özl sektor arasında icarə müqaviləsinin özəlliyi ondan ibarətdir ki, dövlət öz mülkiyyətini müqavilə əsasında biznes strukturuna müəyyən ödəniş müqabilində müvəqqəti istifadə üçün təqdim edir. Lizinq müqaviləsi zamanı işə lizinqəgötürən dövlət mülkiyyətini müqavilə müddəti bitdikdən sonra almaq hüququna malik olur.

3. Konsessiya

Konsessiya dövlət və özəl sektor arasında münasibətlərin xüsusi formasıdır. Konsessiya müqaviləsi əsasında dövlət üçüncü şəxsə obyektin bütün və ya qismən idarə olunmasını həvalə

edir. Bu müqaviləyə görə məsuliyyəti dövlət orqanları daşıyır, üçüncü tərəf isə obyektin işlədilməsi ilə bağlı riskləri öz üzərinə götürür. Konsessiya müqaviləsinin özəlliyi ondadır ki, dövlət əməkdaşlıq müqaviləsi çərçivəsində müqavilənin predmeti olan əmlakın tam hüquqlu sahibi kimi özəl partnyora müəyyən müddətə öz funksiyalarının icrasını həvalə edir və obyektin normal fəaliyyət göstərməsini təmin etmək məqsədi ilə səlahiyyətlərinin bir hissəsini onunla bölüşür. Konsessioner dövlət mülkiyyətinin istifadəsi üçün konsessiya müqaviləsində nəzərdə tutulan qaydada ödənişlər edir.

Konsessiyanın 2 formasına daha çox rast gəlinir:

- 1) *İnfrastruktur obyektinin tikintisi və ya modernləşdirilməsinə yönələn konsessiya;*
- 2) *Dövlət mülkiyyətində olan obyektlərin özəl idarəedici şirkətə verilməsi.*

4. Hasilatın pay bölgüsü sazişləri.

Hasilatın pay bölgüsü haqqında sazişdə sazişə uyğun olaraq dövlətə və ya onun təmsilçisinə məhsulun bir hissəsi çatır. Məhsulun dövlət və investor arasında bölgüsü, onun şərtləri və qaydaları bağlanan sazişlə tənzimlənir. Dövlət-biznes əməkdaşlığının bir forması olan hasilatın pay bölgüsü sazişlərindən adətən neft hasilatı və satışında istifadə olunur. Ancaq bu tip sazişlərə kənd təsərrüfatında və emal sənayesində də rast gəlinir.

5. Birgə müəssisələr və ya kapitalda iştirak

Birgə kapitalın strukturundan və xarakterindən asılı olaraq bu ya səhmdar cəmiyyəti, ya da tərəflərin paylarına uyğun yaradılmış birgə müəssisə ola bilər. Bu cür iştirakın digər formaları və tərəflərin qarşılıqlı münasibətləri Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsi ilə tənzimlənir.

8. Azərbaycanda dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının normativ-hüquqi bazası

Azərbaycanda dövlət-özəl sektor əməkdaşlığı ilə bağlı qanunvericilik bazası tam formalaşdırmayıb. İndiki halda Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1996-cı il 9 fevral tarixli, 437 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Dövlət müəssisələrinin (obyektlərinin) müqavilə əsasında idarəetməyə verilməsi haqqında Əsasnamə"ni, "Dövlət satınalmaları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununu, Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsini, "İnvestisiya fəaliyyəti haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununu və "Xarici investisiyanın qorunması haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununu, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 30 mart 2006-cı il tarixli "İnvestisiya Fəaliyyətinin Təşviqi üzrə Əlavə Tədbirlər haqqında" Sərəncamını dövlət-biznes işbirliyinin hüquqi bazası hesab etmək olar.

"Dövlət müəssisələrinin (obyektlərinin) müqavilə əsasında idarəetməyə verilməsi haqqında Əsasnamə" özəl sektora idarəetməyə verilən infrastruktur obyektləri üçün əsas hüquqi baza hesab olunur. Bu əsasnamə Prezident fərmanı ilə təsdiq edildiyindən Nazirlər Kabinərinin qərarlarından daha yüksək qüvvəyə malikdir. Əsasnamənin təsdiq edilməsi ilə bağlı Prezident fərmanında xüsusi olaraq qeyd olunur: "Müəyyən edilsin ki, dövlət müəssisələrinin (obyektlərinin) müqavilə əsasında idarəetməyə verilməsi yalnız bu Əsasnaməyə uyğun olaraq həyata keçirilir".

Əsasnamənin "Ümumi müddəalar" hissəsində qeyd olunur ki, "bu Əsasnamə, dövlət müəssisələrinin (obyektlərinin) (bundan sonra müəssisə (obyekt) fərdi layihələr əsasında dirçəldilməsini təmin etmək üçün müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədi ilə işlənib hazırlanmışdır.

Əsasnamə müəssisələrin (obyektlərin) müqavilə əsasında idarəetməyə verilməsinin ümumi qaydalarını o hallarda müəyyən edir ki, obyektin özəlləşdirilməsi iqtisadi cəhətdən məqsədəuyğun deyildir, yaxud hələ vaxtı çatmamışdır.

Əsasnamə müəssisələrin (obyektlərin) idarəetməyə verilməsinin əsas mexanizmini, bu prosesdə hüquqi və fiziki şəxslərin iştirakı şərtlərini, onların təkliflərinə baxılması, müəssisənin (obyektin) idarə edilməsinə dair müqavilənin rəsmiləşdirilməsi və təsdiqi qaydalarını müəyyən edir".

Sənəddə göstərilir ki, yalnız bu əsasnamə müəssisənin idarə edilməsinə dair müqavilənin bağlanması, müəssisədən istifadə hüququnun müəyyən müddətə mülkiyyətçi adından çıxış edən orqan tərəfindən iddiaçıya verilməsinin əsasıdır. İddiaçının mülkiyyətçi adından çıxış edən orqan

qarşısında bütün öhdəliklərini yerinə yetirməsi şərti ilə, gələcəkdə müəssisənin özəlləşdirilməsində iddiaçının hüququ və iştirak dərəcəsi müqavilədə nəzərdə tutula bilər.

Əsasnamədə yazılır ki, müqavilə bağlandıqdan sonra müəssisəni idarə etməyə götürən hüquqi və ya fiziki şəxs müqavilədə əks olunan aşağıdakı əsas tələbləri yerinə yetirməklə, müəssisənin fəaliyyətini təmin etməlidir:

- *istehsalın yönümiünün saxlanması və imkan olduqda genişləndirilməsi;*
- *məhsul buraxılışı həcmnin Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin rəyi nəzərə alınmaqla tələbata uyğun səviyyədə təmin edilməsi;*
- *bütün iş yerlərinin, yaxud onların müqavilə ilə müəyyən edilmiş faizinin saxlanması;*
- *istehsalın rentabelliyyəsinin müqavilə ilə müəyyən olunmuş səviyyədə təmin edilməsi yolu ilə məhsulun keyfiyyətinin və rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsi;*
- *müəssisənin əmlak kompleksinə daxil olan sosial sahə obyektlərinin maliyyələşdirilməsi;*
- *müəssisənin işçilərinin sosial təminatının həyata keçirilməsi;*
- *müqavilə müddəti dövründə müqavilədə nəzərdə tutulan tədbirlərin həyata keçirilməsi və müqavilənin müddəti qurtarıqda onu ən azı idarəetməyə verildiyi vəziyyətdə mülkiyyətçi adından çıxış edən orqana qaytarılması.*

Əsanamədə xüsusi olaraq vurğulanır ki, müəssisənin idarəetməyə verilməsi yolu ilə dirçəldilməsi haqqında qərar Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən qəbul olunur. Müəssisənin idarəetməyə verilməsinin formaları müəssisənin xüsusiyyətini nəzərə almaqla Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin təqdimatı əsasında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən müəyyən edilir.

Sənəddə müəssisənin idarəetməyə verilməsi formaları kimi aşağıdakılar göstərilirdi:

- *müəssisənin idarə edilməsinə dair müqavilənin bağlanması üzrə açıq müsabiqə keçirilməsi yolu ilə;*
- *müəssisənin idarə edilməsinə dair müqavilənin bağlanması üzrə qapalı müsabiqə keçirilməsi yolu ilə;*
- *konkret iddiaçının təklifinin qəbul olunması və müəssisənin idarə edilməsinə dair onunla müqavilənin bağlanması yolu ilə.*

Əsasnamənin tələblərinə görə, açıq müsabiqələrdə iştirak etməyə bütün iddiaçılar buraxılırlar. Qapalı müsabiqələrə mülkiyyətçi adından çıxış edən orqanın müəyyən etdiyi məhdud sayda iddiaçılar dəvət olunurlar. Müsabiqə elan etmədən müqavilə, iddiaçı tək olduğu hallarda bağlana bilər.

Müqavilə Azərbaycan Respublikasının prezidenti tərəfindən təsdiq edilir və ya onun tərəfindən bu səlahiyyət Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinə verilir.

Əsanamədə, eyni zamanda, müsabiqənin keçirilməsi qaydaları və şərtləri, müsabiqə komissiyasının formalaşdırılması yolları da öz əksini tapıb. Əsasnamə ilə birlikdə onun 6 əlavəsi təsdiq olunub ki, onlardan biri də 5 sayılı Əlavə - “Dövlət müəssisəsinə (obyektinə) idarə etmək hüququna dair müqavilə”dir. Müqavilə formasında müqavilənin predmeti, tərəflərin hüquq və vəzifələri, mülkiyyətçi və idarəetməyə götürənin öhdəlikləri, tərəflərin məsuliyyəti, müqavilənin qüvvəyə minmə və qüvvədə olma müddəti adlı bölmələr var.

Formada qeyd olunur ki, idarəetməyə götürən bu müəssisəni satmaq, yaxud səhmdar cəmiyyətə və ya digər hüquqi şəxsə pay kimi istifadəyə vermək hüququna malik deyil.

5 sayılı Əlavənin “Xüsusi şərtlər” bölməsində isə yazılır ki, mülkiyyətçi adından çıxış edən orqan və idarəetməyə götürən qarşılıqlı razılıq əsasında, mövcud qaydada, bu müqaviləyə dəyişikliklər və əlavələr etmək, onun fəaliyyət müddətini uzatmaq hüququna malikdirlər.

Bir daha qeyd edirik ki, bu əsasnamə dövlət müəssisələrinin özəl şirkətlərə icarəyə verilməsini tənzimləyən yeganə hüquqi sənəddir. Azərbaycanda nə konsessiya, nə dövlət-özəl sektor əməkdaşlığı, nə də hasilatın pay bölgüsü haqqında ayrıca qanun yoxdur. Bu tip əməkdaşlığın bir forması olan konsessiya haqqında yalnız **“Xarici investisiyanın qorunması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda** bir maddə var.

Qanunun 40-cı maddəsi “Konsessiya müqavilələri” adlanır. Həmin maddədə yazılır: “Xarici investitorlara faydalı qazıntı yataqlarının axtarışı, kəşfiyyatı və işlənməsi, digər təbii ehtiyatların istifadəyə verilməsi hüquqları Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin onlarla bağladığı və Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin təsdiq etdiyi konsessiya müqavilələri əsasında verilir. Müqavilədə başqa şərt qoyulmayıbsa, konsessiya müqaviləsi şərtlərinin birtərəfli qaydada dəyişdirilməsinə yol verilmir”.

Göründüyü kimi bu maddə məhz hasilatın pay bölgüsü ilə bağlı sazişlərin imzalanması üçün hüquqi əsas olmuşdur. Çünki hasilatın pay bölgüsü sazişləri də dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının bir növüdür.

Ancaq **“İnvestisiya fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununda** dövlət-biznes əməkdaşlığı, onun formaları barədə konkret müddəalar olmasa belə, elə maddələr var ki, onlara əsaslanıb bu qanunun dövlət-biznes əməkdaşlığına şamil olunması barədə müəyyən nəticələr çıxarmaq mümkündür.

Qanunun preambula hissəsində yazılır: “Bu Qanun Azərbaycan Respublikasının ərazisində investisiya fəaliyyətinin (sərmayədarlığın) ümumi sosial, iqtisadi və hüquqi şərtlərini müəyyənləşdirir. Qanun investisiyanın Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyatına intensiv cəlb olunmasına, ondan ölkənin sosial-iqtisadi bazasının, habelə beynəlxalq iqtisadi əməkdaşlığın və inteqrasiyanın inkişafı üçün səmərəli istifadə edilməsinə yönəldilmişdir və mülkiyyət

formasından asılı olmayaraq bütün investorların hüquqlarının bərabər müdafiəsinə təminat verir". Bu hissədən görünür ki, qanunun tətbiq dairəsi dövlət-biznes əməkdaşlığı vasitəsilə həyata keçirilən investisiya layihələrini də əhatə edir.

Qanunun "İnvestisiya fəaliyyəti" adlanan 2-ci maddəsində investisiyanın növlərinə "Azərbaycan Respublikasının və xarici dövlətlərin vətəndaşları, hüquqi şəxsləri və dövlətlər tərəfindən həyata keçirilən birgə investisiya fəaliyyəti" məzmunlu 3-cü bənd də daxil edilib ki, bu, dövlətlə özəl sektorun işbirliyi ilə qoyulan investisiyalara şamil oluna bilər.

Sənədin 13-cü maddəsində (Əsaslı tikintidə işlərin yerinə yetirilməsi üçün dövlət sifarişinin yerləşdirilməsi qaydası) yazılır:

"1. Respublika ərazisində dövlət investisiyasının həyata keçirilməsi formalarından biri əsaslı tikintidə işlərin yerinə yetirilməsi üçün dövlət sifarişidir.

2. Dövlət sifərişi, bir qayda olaraq, müəssisə və təşkilatlar üçün bu sifərişin iqtisadi sərfəliliyi nəzərə alınmaqla müsabiqə (tender) əsasında yerləşdirilir. Bu zaman həmin müəssisə və təşkilatlar üçün qanunvericiliklə müəyyən güzəştlər də nəzərdə tutula bilər.

3. Respublika dövlət sifərişi obyektləri Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin müəyyənləşdirdiyi qaydada istismara qəbul olunur".

Əslində, bu maddədə göstərilən dövlət sifərişlərinin şərtləri, mexanizmi, güzəştlər prinsipinin xatırlanması, adı çəkilməsə də, dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələrinin forma və mexanizmlərinə uyğundur.

Qanunun "İnvestisiyanın qorunması" adlanan 18-ci maddəsini, eyni zamanda, "İnvestisiya fəaliyyətinin dayandırılması və ya ona xitam verilməsi şərtləri" adlı 20-ci maddəsini də birmənalı olaraq dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələrinə şamil etmək olar.

"Dövlət satınalmaları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu Azərbaycan Respublikasında dövlət satınalmalarının iqtisadi, hüquqi və təşkilati əsaslarını müəyyənləşdirir, satınalmalar zamanı dövlət vəsaitindən səmərəli və qənaətlə istifadə edilməsi, müsabiqə və aşkarlıq əsasında bütün malgöndərənlərə (podratçılara) bərabər rəqabət mühiti yaradılması prinsipləri və qaydalarını müəyyən edir.

Qanun Azərbaycan Respublikasında dövlət müəssisə və təşkilatları (idarələri), nizamnamə fondunda dövlətin payı 30 faiz və daha çox olan müəssisə və təşkilatlar tərəfindən malların (işlərin və xidmətlərin) dövlət vəsaitləri, dövlətin aldığı və dövlət zəmanəti ilə alınmış kreditlər və qrantlar hesabına satın alınmasına şamil edilir.

Qanunda Satınalma müqaviləsinin qüvvəyə minməsi və bu haqda məlumatın ictimaiyyətə çatdırılması, malgöndərənlərin (podratçıların) ixtisasına dair tələblər, onların dövlət satınalmalarında iştirakı, satınalma prosedurlarına dair məlumat vermə formaları, malların

(işlərin və xidmətlərin) təsvirinə aid tələblər, satınalma metodları, satınalmaların hazırlanması mərhələləri, tender komissiyasının formalaşdırılması, tenderin əsas şərtlər toplusu, tender təkliflərinin cəlb edilməsi, tender elanının (dəvətin) məzmunu, malların (işlərin və xidmətlərin) ehtimal olunan qiyməti, malgöndərənlərin (podratçıların) tenderə təqdim etdiyi sənədlər tenderdə iştirak haqqının və tender xərclərinin ödənilməsi, tender təkliflərinə baxılması, onların qiymətləndirilməsi və müqayisəsi, tender komissiyasının qərarı, tender komissiyasının məsuliyyəti, sığorta və digər məsələlər əhatə olunub.

Sadalan qanunvericilik aktlarının mövcudluğuna baxmayaraq dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələrini tənzimləmək üçün ayrıca qanuna ehtiyac var. Eyni zamanda, "Konsessiya haqqında" da qanunun qəbulu yaxşı olardı. Qanunların qəbulundan sonra Nazirlər Kabinetinin müəyyən qanunaltı, tənzimləyici sənədləri (Məsələn, "Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələri üzrə tender sənədlərinin hazırlanması və tenderin keçirilməsi qaydaları", "Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələrində biznes partnyorun seçilməsi üzrə tender komissiyaları haqda qaydalar" və sair) hazırlanaq qəbul edilməli və bu qanunvericilik aktlarının qəbulundan sonra "İnvestisiya fəaliyyəti haqqında" və "Xarici investisiyanın qorunması haqqında" Azərbaycan Respublikası qanunlarına və digər müvafiq normativ-hüquqi aktlara dəyişikliklər edilməlidir. Eyni zamanda, "Dövlət müəssisələrinin (obyektlərinin) müqavilə əsasında idarəetməyə verilməsi haqqında Əsasnamə" qüvvədən düşməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidenti fərman imzalamalıdır.

Qeyd edək ki, bu tədqiqat çərçivəsində bir qanun və iki qayda hazırlanaraq ekspertlərin müzakirəsinə çıxarılıb.

9. Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes münasibətləri

Müstəqillik illərində Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafını rəsmi dövlət mənbələri əsasən 2 mərhələyə ayırırlar: 2002-ci ilə qədərki və 2002-ci ildən sonrakı mərhələ¹. 2002-ci ilə qədər iqtisadiyyatın sabitləşdirilməsi, strukturların formalaşdırılması həyata keçirilib, sonrakı mərhələdə isə çoxsaylı dövlət proqramları, xüsusilə, "Azərbaycanda kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının Dövlət Proqramı (2002-2005-ci illər) qəbul olunub, qanunvericlik təkmilləşdirilib, Ölkədə sahibkarlığın davamlı inkişafının təmin edilməsi bu məqsədlə dövlətlə sahibkarlar arasında tərəfdaşlığın institusional təşkili həyata keçirilib. İnstitusional mexanizmlər kimi Azərbaycanda İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Fondu, Sahibkarlar Şurası, Biznes Tədris Mərkəzləri və s. göstərilir. Dövlət-biznes dialoqunun bir forması kimi düşünülmüş Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Sahibkarlar Şurası Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2002-ci il 27 avqust tarixli, 778 nömrəli Fərmanı ilə yaradılıb. Daha sonra Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2003-cü il 2 may tarixli, 867 nömrəli Fərmanı ilə "Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Sahibkarlar Şurası haqqında Əsasnamə" və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Sahibkarlar Şurasının tərkibi təsdiq edilib.

Əsasnaməyə görə, Şuranın məqsədi Azərbaycan Respublikasında işgüzar mühitin yaxşılaşmasına və sahibkarlığın inkişafına kömək etmək, bu sahədə yaranan problemlərin həlli üçün müvafiq təkliflər hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etməkdir.

Nəzərdə tutulurdu ki, Şura sahibkarlığa dövlət köməyinin istiqamətlərini (hətta, ölkənin ayrı-ayrı regionlarında sahibkarlığın dövlət tərəfindən dəstəklənməsi tədbirlərini müəyyənləşdirsin) hazırlasın və onların həyata keçirilməsi mexanizmləri üzrə təkliflər versin. Gözlənilirdi ki, Şura sahibkarlıq fəaliyyətini tənzimləyən normativ hüquqi aktları vaxtaşırı təhlil edəcək və bununla bağlı Prezidentə təqdim etmək üçün müvafiq arayışlar hazırlayacaq, eyni zamanda, sahibkarlığın inkişafına mane olan problemlərin operativ həlli və sahibkarlıq fəaliyyətinə qanunsuz müdaxilə halları ilə bağlı təkliflərini Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim edəcək. Əsasnamədə nəzərdə tutulurdu ki, Şuranın iclasları ildə iki dəfədən az olmayaraq keçirilsin, zəruri hallarda növbədən-kənar iclaslar da keçirilə bilər.

Ancaq təəssüf ki, Şura gözlənilirdiyi kimi fəaliyyət göstərmədi. Şura tarixdə mərhum Prezident Heydər Əliyevin yerli və xarici iş adamları ilə 2020-ci ilin aprel - may aylarında

¹ <http://www.economy.gov.az/index.php/az/entrepreneurship/general-information/22-economy/sahibkarl%C4%B1q/%C3%BCmumi-m%C9%99lumat/137-sahibkarl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n-inki%C5%9Faf-tarixi>

keçirilmiş görüşləri ilə qaldı. Bundan sonra Şuranın fəaliyyəti demək olar ki, donduruldu. 2002-ci ildən ötən müddətdə Şura 2 dəfə yada düşüb. 2005-ci ildə Prezident fərmanı ilə Şuranın sədri Fərhad Əliyev Heydər Babayevlə, 2009-cu ildə isə Heydər Babayev Şahin Mustafayevlə əvəz olunub.

Özəl sektorun infrastrukturla bağlı dövlət investisiya layihələrində fəal iştirakı, dövlət-biznes əməkdaşlığının müxtəlif formalarının tətbiqi üçün Şahibkarlar Şurası bir vasitə rolunu oynaya bilər. Düzdür, son illər dövlət büdcəsindən investisiya layihələrinə böyük vəsaitlər ayrılır, eyni zamanda Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu xətti ilə müxtəlif investisiya layihələrinin maliyyələşdirilməsi üçün güzəştli kreditlər verilir.

Rəsmi statistikaya görə, 2003-cü ildən başlayaraq iqtisadiyyata cəmi investisiya qoyuluşunun məbləği artan dinamika nümayiş etdirir. Yalnız 2009 və 2010-cu illərdə 2008-ci ilə münasibətdə azalma müşahidə olunub və onların da böyük hissəsi daxili investisiyaların payına düşüb. 2011-ci ildə cəmi investisiya qoyuluşu 12 799.1 mln. manat, 2012-ci ildə 15 407,3 mln. manat olub, 2013-cü ildə bu rəqəmin 17 876,4 mln. manat, 2014-cü ildə isə 18 415,2 mln. manat olacağı gözlənilir.

Cədvəl 2. İqtisadiyyata investisiya qoyuluşları (2003-2014)

Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu xətti ilə verilən kreditlərdə də ilbəl artım müşahidə olunur. Təkcə 2013-cü ildə bu rəqəm 275 milyon manat təşkil edib². İqtisadiyyatın sahələri üzrə güzəştli kreditlərin paylanmasına gəlincə, ən böyük xüsusi çəkiyə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı malik olub: 149 511 min. manat və ya 54.4%.

² <http://anfes.gov.az/az/>

Cədvəl 3. 2013-cü ildə Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu xətti ilə verilən güzəştli kreditlərin iqtisadiyyatın sahələri üzrə paylanması

<i>İqtisadiyyatın sahələri üzrə</i>						<i>min manatla</i>
<i>s/s</i>	<i>İqtisadiyyatın sahələri</i>	<i>Layihələrin sayı</i>	<i>Xüsusi çəkisi(%)</i>	<i>Kreditin məbləği</i>	<i>Xüsusi çəkisi(%)</i>	<i>Yaradılacaq yeni iş yerlərinin sayı (nəfər)</i>
1	Müxtəlif sənaye məhsullarının istehsalı və emalı	175	3.9	85325.0	31.0	2496
2	Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı	4276	95.7	149511.0	54.4	8947
3	Kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı	10	0.2	32679.0	11.9	461
4	Xidmət sahələrinin inkişafı	7	0.2	7485.0	2.7	141
	Cəmi:	4468	100.0	275000.0	100.0	12045

Daha bir rəsmi məlumatla görə, indiyədək Sahibkarlığa Kömək Milli Fondunun xətti ilə 19 500 sahibkara 1 211 184 min manat güzəştli kredit verilib.

Güzəştli kreditlər əsasında sahibkarların investisiya layihələrinin maliyyələşdirilməsi dövlətin biznes subyektlərinə maliyyə yardımını, bunu dövlət-biznes əməkdaşlığının bir forması kimi qiymətləndirmək doğru olmazdı. Bununla yanaşı, həm güzəştli kreditlərin verilməsində, həm dövlət satınalmalarının həyata keçirilməsində, həm də dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına infrastruktur layihələrinin icrasında kifayət qədər qeyri-şəffaf yanaşma var. Hər üç prosesdə seçim qanunvericilikdə təsbit olunmuş norma və prosedurlara əməl olunmaması ilə müşayiət edilir. Xüsusilə, dövlət investisiyaları hesabına özəl şirkətlərin həyata keçirdiyi infrastruktur layihələrində şəffaflıq və hesabatlılıqla bağlı ciddi qanun pozuntuları olur ki, bu da son nəticədə layihələrin dəyərinin iqtisadi əsas olmadan şişirdilməsinə gətirib çıxarır.

Azərbaycan Respublikasında ilk dəfə dövlət-biznes əməkdaşlığının tətbiqi xarici şirkətlərin təmsalında hasılatın pay bölgüsü (HPB) sazişləri ilə, bir qədər sonra isə “Bakielektrikşəbəkə”nin Türkiyə şirkəti “Barmek Holding A.Ş.”yə 25 illik idarəçiliyə verilməsi ilə baş tutub.

9. 1 Azərbaycan Respublikasında ilk konsessiya müqavilələri - Hasilatın Pay Bölgüsü sazişləri və “Bakielektrikşəbəkə”nin idarə olunmasının “Barmek Holding A.Ş.”yə verilməsi

15 yanvar 1992-ci il tarixli, 57 sayılı “Xarici investisiyanın qorunması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun “Xarici investorların torpaqdan istifadə hüquqlarını və başqa əmlak hüquqlarını əldə etməsi” adlanan 5-ci fəslinin 40-cı maddəsinə (Konsessiya müqavilələri) görə, xarici investorlara faydalı qazıntı yataqlarının axtarışı, kəşfiyyatı və işlənməsi, digər təbii ehtiyatların istifadəyə verilməsi hüquqları Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin onlarla bağladığı və Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin təsdiq etdiyi konsessiya müqavilələri əsasında verilir. Müqavilədə başqa şərt qoyulmayıbsa, konsessiya müqaviləsi şərtlərinin birtərəfli qaydada dəyişdirilməsinə yol verilmir.

Məhz bu maddə hasilatın pay bölgüsü ilə bağlı sazişlərin imzalanması üçün hüquqi əsas olmuşdur. İlk dəfə 1996-cı il iyunun 4-də Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti («ARDNŞ») ilə ARDNŞ Kommersiya Ortaq Neft Şirkəti («KOŞ»), Bi-Pi Eksploreyşn (Azərbaycan) Limited («Bi-Pi»), Elf Petroleum Azərbaycan B. V. («Elf»), LUKoyl İnternəşnl LTD («LUKoyl»), Oyl İndastriz İnciniring ənd Konstrakşn («OİİK»), Statoyl Azərbaycan A. S. («Statoyl»), Törkiş Petroleum Oversiz Kompani Limited («TPAO») şirkətləri arasında Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda «Şahdəniz» perspektiv sahəsinin kəşfiyyatı, işlənməsi və hasilatın pay bölgüsü haqqında Saziş imzalanıb.

Ancaq həmin saziş imzalanmazdan əvvəl Azərbaycan Respublikasının Prezidenti «Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda yerləşən «Şahdəniz» yatağının kəşfiyyatı və işlənməsi haqqında» 1995-ci il 4 oktyabr tarixli, 222 sayılı sərəncam, «Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda «Şahdəniz» perspektiv sahəsinin kəşfiyyatı, işlənməsi və hasilatın pay bölgüsünə dair xarici neft şirkətləri ilə danışıqların yekunlaşması haqqında» 1996-cı il 2 iyun tarixli, 461 sayılı fərman imzalayıb.

Məhz Prezidentin adları çəkilən fərman və sərəncamlarına əsaslanan Milli Məclis Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində Sazişin əhatə etdiyi məsələlərin tam və müasir tələblərə uyğun olaraq nizamlanmadığını, Azərbaycan Respublikasının yeni Mülki Məcəlləsinin və karbohidrogen ehtiyatları haqqında qanunlarının olmadığını, sazişin şərtlərinə görə onun qanunverici orqan tərəfindən təsdiqindən sonra Qanun qüvvəsinə mindiyini nəzərə alaraq ilk sazişi təsdiq edib. Saziş və onun 10 əlavəsi Prezident tərəfindən imzalanaraq qanun qüvvəsinə minib.

Sazişdə tərəflərin (podratçıların) hüquq və vəzifələri, iştirak payları, öhdəlik və məsuliyyətləri, mənfəət neftinin satışından alacaqları payların hesablanması qaydası, vergi və gömrük güzəştləri, azadolmalar əks etdirilib.

İndiyədək dənizdə 6 ("Abşeron", "Araz-Alov-Şərqi", "Azəri-Çıraq yataqları və Günəşli yatağının dərinisulu hissəsi", "Bahar -Qumdəniz", "Şəfəq-Asiman" və "Şahdəniz"), quruda isə 9 ("Balaxanı və digər yataqlar bloku", "Kürovdağ", "Kürsəngi Qarabağlı", "Mişovdağ Kələməddin", "Neftçala və digər yataqlar bloku", "Padar", "Pirsəhhət", "Suraxanı", "Zığ Hövsan") HPB sazişi³ açıqlanıb.

Digər konsessiya müqaviləsi "Bakielektrikşəbəkə"nin Türkiyənin "Barmek" şirkətinə idarəetməyə verilməsidir. 2001-ci ilin sonunda "Bakielektrikşəbəkə"nin idarə olunması ilə bağlı tender keçirilib. Tenderin keçirilməsinin məqsədi Bakı şəhərinin elektrik enerjisi ilə təchizatının yaxşılaşdırılmasını, şəhər elektrik şəbəkəsinin fəaliyyətinin sağlamlaşdırılmasını, elektrik enerjisindən istifadəyə görə yığımların yaxşılaşdırılmasını, bu sahədə xarici investisiyaların və yeni texnologiyaların cəlb edilməsini və "Bakielektrikşəbəkə" səhmdar cəmiyyətinin səmərəli fəaliyyətini təmin etmək olub. Rəsmi məlumatlara görə, tenderdə Almaniyanın "Siemens" şirkəti qalib gəlib. Lakin məlum olmayan səbəblərdən sonradan "Siemens" şirkəti layihədən kənarlaşdırılıb, ondan 3 dəfə az investisiya təklifi ilə tenderə qatılan Türkiyənin "Barmek" şirkəti qalib elan olunub. Beləliklə, "Bakielektrikşəbəkə" Cəhmdar Cəmiyyətinin 01 yanvar 2002-ci ildən "Barmek"nin idarəetməsinə verilməsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyi ilə Türkiyə şirkəti arasında arasında 25 illik idarəetmə müqaviləsi bağlanılıb. Bu zaman hüquqi əsas kimi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1996-cı il 9 fevral tarixli, 437 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Dövlət müəssisələrinin (obyektlərinin) müqavilə əsasında idarəetməyə verilməsi haqqında Əsasnamə"yə istinad edilib.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 7 noyabr 2001-ci il tarixli, 597 sayılı fərmanı ilə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti tərəfindən təqdim edilmiş və Azərbaycan Respublikasının İqtisadi İnkişaf Nazirliyi ilə Türkiyənin "Barmek Holding A.Ş." şirkəti arasında bağlanmış "Bakielektrikşəbəkə" səhmdar cəmiyyətini idarə etmək hüququna dair müqavilə təsdiq edilib. Fərmanda "Azərenerji" səhmdar cəmiyyətinə tapşırılıb ki, "Bakielektrikşəbəkə" səhmdar cəmiyyətini idarə etmək hüququna dair müqaviləyə əlavə olunan "Elektrik enerjisinin satınalma Sazişi"nin şərtlərinə uyğun olaraq elektrik enerjisi ilə təchizatı güzəştə təmin etsin.

Eyni zamanda, "Bakielektrikşəbəkə" səhmdar cəmiyyətinin borclarının ödənilməsinə idarəetmə müddətində möhlət verilib və "Barmek"ə Azərbaycan Respublikasının

³ <http://new.socar.az/socar/az/company/production-sharing-agreements-offshore/shafag-asiman>

qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş vergi güzəştləri tətbiq edilib. Bu müqavilə Hasilatın Pay bölgüsü Sazişləri istisna olmaqla Azərbaycan Respublikasında ilk konsessiya müqaviləsidir.

Ancaq çox təəssüf ki, müqavilə nəzərdə tutulduğu kimi 25 illik müddəti əhatə etməyib, avqust 2006-cı ildə "Barmeklə müqavilə dayandırılıb. Türkiyə şirkəti əvvəlcə Azərbaycan Respublikasının vergi orqanları tərəfindən yoxlanılıb, daha sonra şirkət haqqında toplanmış materiallar Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğuna təqdim edilərək haqqında cinayət işi qaldırılıb. Şirkətin prezidenti Hüseyn Arabul Bakının elektrik sisteminə müqaviləyə uyğun olaraq 67 mln. 350 min dollar investisiya yatırdığını bildirib və Azərbaycan hökumətindən 291 milyon dollar məbləğində kompensasiya tələb edib.

Qarşılıqlı olaraq İqtisadi İnkişaf Nazirliyi də elan edib ki, Bakı və Sumqayıt elektrik şəbəkələri üzrə "Barmek Azerbaijan" şirkəti tərəfindən müqavilə vəzifələrinin yerinə yetirilməsinin təftişi üçün nazirlik tərəfindən yaradılan Dövlət Komissiyası çatışmayan aktivlərin qiymətləndirilməsini başa çatdırıb, hesablamalar görə, dəyən ziyanın həcmi 30 mln. manatı keçir.

Nazirliyin iddiasına görə, şirkətin "Azərenerji" SC-dan aldığı elektrik enerjisinə görə borcları da olub. "Barmek Azerbaijan" şirkətinin iki növ borcu olduğu bildirilib:

- **2006-cı ildə aldığı elektrik enerjisinə görə** (İddiaya görə, bunun üçün, ümumiyyətlə, heç bir ödəmə aparılmayıb);
- **güzəştli qiymətlə təklif edilən elektrik enerjisinə görə.** Nazirlik iddia edib ki, şirkət 2006-cı ildən ödəməyə başlamalı idi. Müqaviləyə əsasən, "Barmek Azərbaycan" elektik enerjisi ödənişi səviyyəsini ardıcıl olaraq 50%, 55%, 60%, 75%-ə (2005-ci ildən) və 2006-cı ildə 100%-ə qədər artırmalı idi.

Müqaviləni əsas gətirən İİN bu ziyanın ödənilməsi iddiası ilə İqtisad Məhkəməsinə müraciət edib. İqtisad Məhkəməsi şirkətin Azərenerji Səhmdar Cəmiyyətinə 92 milyon dollar cərimə ödəməli olduğu barədə qərar çıxarıb. Hüseyn Arabul Azərbaycan hökumətinə qarşı iddia ilə Vaşinqtonun Arbitraj Məhkəməsinə 500 milyon dollarlıq iddia ilə müraciət etsə də, bundan bir nəticə hasil olmayıb.

2006-cı ildə paylayıcı şəbəkənin idarəedilməsi, səhmlərinin 100 faizi İqtisadi İnkişaf Nazirliyinə məxsus olan "Bakielektrikşəbəkə" ASC-yə həvalə olundu. Beləliklə də, Azərbaycanda dövlət-biznes əməkdaşlığı nümunəsinin ömrü çox qısa olub. O zaman "Barmek" şirkəti ilə yanaşı özəl sektor nümayəndələrinə idarəetməyə verilmiş bir çox rayon elektrik şəbəkələrinin də müqavilələri ləğv edildi.

9.2 Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti

Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti (AİŞ) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 30 mart 2006-cı il tarixli “İnvestisiya Fəaliyyətinin Təşviqi üzrə Əlavə Tədbirlər haqqında” Sərəncamı ilə yaradılıb. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 28 dekabr tarixli Fərmanı ilə Dövlət Neft Fondunun 2006-cı il büdcəsindən 90 milyon manat ayrılıb.

Şirkətin investisiya fəaliyyətinin məqsədi ölkə iqtisadiyyatının qeyri-neft sahələrində fəaliyyət göstərən səhmdar cəmiyyətlərin və digər kommersiya təşkilatlarının nizamnamə kapitalındakı iştirak payını, o cümlədən səhmlərini almaqla müddətli investisiya qoyuluşunun həyata keçirməkdir.

AİŞ-nin əsas məqsədi mövcud və yeni kommersiya müəssisələrinə yerli və xarici investorlar cəlb etməklə və öz vəsaiti hesabına müddətli investisiya qoyuluşları vasitəsilə Azərbaycan ərazisində iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsidir.

AİŞ-nin investisiya prinsipləri aşağıdakılardır:

- *Səmərəli və effektiv layihələrə və ya investisiya fondlarına investisiya qoyuluşları;*
- *Neft və qaz hasilatı və emalı sahələrindən başqa bütün digər sahələrinə investisiya qoyuluşları;*
- *Mövcud şirkətlərə sərmayə qoyuluşlarının edilməsi və ya yeni şirkətlərin təsisi;*
- *Layihədə minoritar iştirak payının əldə edilməsi;*
- *İstehsal olunacaq məhsulların rəqabətə davamlılığı və əsasən ixrac yönümlü və ya idxal əvəzləndirici olması;*
- *Korporativ idarəetmə prinsiplərinin tətbiq edilməsi və investorların hüquqlarının qorunması və sair.*

AİŞ, eyni zamanda, “fondlar fondu” kimi də fəaliyyət göstərir. Belə ki, 2008-ci ildə AİŞ məşhur beynəlxalq institusional investorlar ilə birgə Xəzər Beynəlxalq İnvestisiya Şirkətini (XBİŞ) yaratmışdır. XBİŞ-də AİŞ 24,1% paya malikdir. Digər səhmdarlar arasında İslam İnkişaf Bankı, Özəl Sektorun İnkişafı üzrə İslam Korporasiyası və Orta-Şərq dövlətlərindən digər nüfuzlu investorlar iştirak edir. AİŞ, dövlət investisiya fondu olaraq, Azərbaycan bazarına daxil olmaq istəyənlər üçün ən yaxşı investisiya ortağı ola bilər. Azərbaycanın qeyri-neft sektorundakı imkanlarından yararlanmaq üçün AİŞ potensial investisiya partnyorlarını (fərdi və ya institusional) birgə investisiya fondların yaradılmasına dəvət edir.

Potensial investorların layihə müraciətləri üçün tələblər aşağıdakılardır:

- *Potensial birgə investor haqqında ətraflı məlumat;*
- *Layihənin biznes-planı.*

AİŞ Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti (ARDNŞ), Keppel Offshore and Marine (Sinqapur) (KOM) ilə birlikdə 2013-cü ilin 3-cü rübündə Azərbaycanda və digər Xəzəryanı ölkələrdə yeni gəmi tikintisinə olan tələbatı təmin etmək üçün yeni gəmilərin və iri tonnajlı tankerlərin tikintisi və təmiri üzrə **Bakı Gəmiqayırma Zavodu MMC**-ni inşa edib.

Bundan əlavə, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (AYİB) və Holcim (İsveçrə) ilə birlikdə **Holcim ASC-də** yeni quru soba xəttinin işə salınması və mövcud infrastrukturun yenidən qurulması nəticəsində zavodun istehsal gücünün artırılmasını həyata keçirib.

Kənd təsərrüfatı sektoru üzrə **“Azərtoxum MMC”** toxumçuluq sistemi, Ağstafa rayonunda aqrotexniki xidmətləri kompleks şəkildə həyata keçirəcək **“Ağstafa Aqroservis”** MMC yaradılıb, **Dəvəçi Broylər ASC**-nin istehsal gücü artırılıb. AİŞ qida, logistika və maliyyə sektorunda da layihələr həyata keçirib.

10. Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes əməkdaşlığının potensial tətbiqi sahələri

2011-ci ildən başlayaraq ölkəmizdə neft gəlirləri azalmağa başlayıb. 2005-ci ildən sürətlə artan neft hasilatı 2010-cu ildə pisk səviyyəsinə çatıb: 50.8 milyon ton. Bu rəqəm 2011-ci ildə 45.4 milyon ton, 2012-ci ildə isə 43.4 milyon ton təşkil edib. 2013-cü ildə də təxminən əvvəlki il qədər neft hasilatı proqnozlaşdırılmışdı. Neft gəlirlərinin azalması isə büdcə gəlirlərinə əsaslı təsir göstərəcək. Çünki Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondundan (ARDNF) dövlət büdcəsinə transfertlərin dinamikasına baxsaq görürük ki, əgər 2011-ci ildə dövlət büdcəsinə 9203 mln. manat, 2012-ci ildə 9905 mln.manat, 2013-cü ildə 11350 mln. manat transfer olunmuşdusa, 2014-cü ilin büdcəsində əvvəlki illə müqayisədə bu rəqəm təxminən 18% azalaraq 9 337 mln. manat (büdcə gəlirlərində payı 50.8%) nəzərdə tutulub. 2010-cu ildən başlayaraq ARDNF-dən transfertlərin büdcə gəlirlərində payı 50%-i keçib, 2012-ci ildə isə hətta 60.5%-ə çatıb. ARDNF-dən transfertlərin azalmasının növbəti illərdə investisiya xərclərinin büdcə xərclərində payının aşağı düşməsinə şərtləndirəcəyi gözlənilir.

2014-cü ildə Azərbaycanda dövlət investisiyalarının həcmi 7,37 milyard manat səviyyəsində proqnozlaşdırılır. Dövlət büdcəsindən 6,26 milyard manat ayırmaq planlaşdırılır, daha 1,11 milyard manat daxili borclar, 1,92 milyard manat isə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun vəsaitləri hesabına təmin ediləcək.

Bu vəsaitdən infrastruktur layihələrin həyata keçirilməsinə 4,74 milyard manat, sosialyönümlü layihələrə 1,86 milyard manat ayırmaq planlaşdırılır. Daha 775 milyon manat isə ərazilərin bərpası və yenidən qurulmasına, fəvqəladə halların fəsadlarının aradan qaldırılmasına, habelə institusional və digər layihələrə ayrılacaq.

2014-cü ildə dövlət investisiyaları ilk növbədə sənaye, nəqliyyat, enerji, kənd təsərrüfatı, mədəni və incəsənət obyektlərinin tikintisi və yenidən qurulması, müdafiə, milli təhlükəsizliyin və Azərbaycan sərhədlərinin mühafizəsinin təminatı sahəsində cari layihələrin başa çatdırılmasına, həmçinin müxtəlif proqramların nəzərdə tutduğu layihələrə və ölkədə I Avropa olimpiadasının keçirilməsi ilə əlaqədar tələb olunan idman obyektlərinin tikintisinə, təmirinə və yenidən qurulmasına ayrılacaq.

2014-cü ildə HPB sazişləri çərçivəsində şirkətlərin mənfəət vergisinin 200 mln. manat azalması gözlənilir. Neft hasilatının azalması şirkətlərdən daxil olan gəlir vergisinin də azalmasını şərtləndirəcək. Ona görə də hökumət mütləq növbəti illərdə investisiya layihələrin azaltmağa çalışacaq. Proqnozlara görə, növbəti illərdə investisiya qoyuluşları həcmində azalacaq.

Belə ki, 2015-ci ildə Dövlət İnvestisiya Proqramlarının (DİP) həcmi 5,24 milyard manat həcmində, 2016 və 2017-ci illərdə isə müvafiq olaraq 4,66 və 4,18 milyard manat həcmində proqnozlaşdırılır. Neft Fondundan isə investisiyalara 2014-cü ildə 1.9 milyard manat, 2015-ci ildə 1.6 milyard manat, 2016-cı ildə 1.8 milyard manat, 2018-ci ildə isə 1.7 milyard manatın xərclənməsi planlaşdırılır. Büdcənin 40%-ni təşkil edən investisiya layihələri 2014-cü ildə 32.3% civarında pənaləşdirilir.

Məhz belə bir dövrdə dövlət-biznes əməkdaşlığının müxtəlif formalarından istifadə olunması dövlət büdcəsinin investisiyalarla bağlı yükünü azaldar, bu yükün müəyyən bir hissəsinin özəl sektorun üzərinə qoyulması ilə sosial infrastruktur layihələrində risklərin paylanmasına imkan verərdi.

Dünya təcrübəsinin təhlili göstərir ki, inkişaf etməkdə olan ölkələrdə dövlət-biznes əməkdaşlığının uğurla tətbiq olunduğu sahələr nəqliyyat infrastrukturunu, enerji paylayıcı şəbəkələri, mənzil-kommunal xidməti kimi sahələrdir. Ancaq yaxşı olardı ki, NK dövlət-biznes əməkdaşlığı üçün prioritet sahələrin siyahısını hazırlasın, eyni zamanda, dövlət-biznes əməkdaşlığının tətbiq oluna bilməyəcəyi sferaları da müəyyənləşdirsin.

Nəqliyyat. Son illər DİP-in önəmli bir hissəsi nəqliyyat infrastrukturuna yönəldilir. Təkcə *Cədvəl 4*-də göstərilən 4 nəqliyyat layihəsinə dövlət büdcəsindən 1 383 411,5 min manat vəsait xərclənib. Nəqliyyat sektoruna böyük vəsaitlər ayrılmasına baxmayaraq görülən işlərin keyfiyyəti ilə bağlı narazılıqlar var.

Nəqliyyat infrastrukturunun qurulması, yenilənməsi ilə bağlı işlərin əksəriyyəti özəl sektorun təmsilçisi olan “Akkord” şirkəti tərəfindən həyata keçirilir. Lakin nəqliyyat layihələrinin “Akkord” şirkətinə hansı meyarlar əsasında verildiyi, tenderin təkliflərinin qiymətləndirilməsi və tender qalibinin müəyyən edilməsi prosedurları açıqlanmır.

Bu da büdcədən həyata keçirilən sosial əhəmiyyətli əksər layihələrdə olduğu kimi şəffafliq prinsiplərinin pozulmasının, hesabatlılıqla bağlı tələblərə əməl olunmamasına gətirib çıxarır. Ona görə də heç təsadüfi deyil ki, ən bahalı investisiya layihələri məhz nəqliyyat sektorunun payına düşür.

Nəqliyyat sektorunun dövlət-biznes əməkdaşlığına cəlb edilməsi dövlət büdcəsinin nəqliyyat sektoru ilə bağlı investisiya yükünü əhəmiyyətli dərəcədə azaltmaqla yanaşı, görülən işlərin keyfiyyətini artırır, məsuliyyəti yüksəldər, biznes qurumlarının iri layihələrdə iştirak təcrübəsini artırardı.

Cədvəl 4. Dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən bəzi iri nəqliyyat layihələri (min manatla)

İllər Layihələr	2006	2007	2008	2009	2010	Cəmi
Əzizbəyov metro dairəsindən H.Əliyev adına Hava Limanına gedən avtomobil yolunun layihələndirilməsi və yenidən qurulması	1000	19000	235 000	43 492,4	62007,6	360 500
H.Əliyev adına Bakı Beynəlxalq aeroportu-Mərdəkan dairəsi-Bilgəh mövcud avtomobil yolunun (19 km) 6 cərgəli hərəkət üçün yenidən qurulması	-	-	-	70 000	180 000	250 000
Heydər Əliyev prospekti ilə Ziya Bünyadov prospektinin kəsişməsində ("Əzizbəyov" metro stansiyası dairəsi) yol qovşağının tikintisi, tikinti zolağına düşən mühəndis xətlərinin və tikililərin köçürülməsi	-	-	87 584,4	41 312	18 294,9	147 191,3
Bakı-Quba-Rusiya dövlət sərhədi birinci dərəcəli, beton örtüklü avtomobil yolunun (182 km) tikintisi	4 432.4 (2005-ci il) + 5 000	12 000	309 361.8	263 426	31 500	625 720, 2

Elektrik enerjisinin paylanması, qaz, su və istilik təchizatı. Hazırda elektrik enerjisinin paylanmasını Bakı şəhəri və onun rayonlarında səhmləri 100 faiz dövlətə məxsus olan "Bakıelektrikşəbəkə" ASC, respublikanın digər şəhər və rayonlarında isə yenə də səhmləri 100 faiz dövlətə məxsus olan "Azərenerji" ASC idarə edir. Qaz təchizatı ARDNŞ-nin "Azəriqaz" İstehsalat Birliyi, içməli su təchizatı və kanalizasiya xidmətləri isə "Azərsu" tərəfindən həyata keçirilir.

Cədvəl 5-in ümumiləşdirilmiş məlumatlarından göründüyü kimi təkcə "Azərsu"ya 2005-2013-cü illərdə 2 milyard manatdan artıq büdcə vəsaiti ayrılıb. Bu vəsaitlərin üzərinə "Oğuz-Qəbələ-Bakı" su kəmərinin çəkilişinə ARDNF-dən ayrılmış 779.6 milyon manatı da əlavə etsək, 3 milyard manata yaxın vəsait alınır.

Şəffaflyq və hesabatlılyqla baęly problemlər əhaliyə kommunal xidmətləri həyata keçirən bütün qurumlarda kəskinliklə özünü göstərir. Büdcə vəsaitləri hesabına həyata keçirilən layihələr zamanı qanunun tələblərinə məhəl qoyulmur. Qanunvericilikdə 50 000 manatdan yuxarı işlər

üçün tender elan olunması, tenderdə iştirak edən şirkətlərin ən azı 3 il iş təcrübəsinin olması tələbi qoyulub.

Maraqlıdır ki, «Azərsu» ASC 2011-ci ildəki layihələrini həyat keçirən podratçılar tender deyil, sorgu əsasında seçilib. Səhmdar Cəmiyyət bunu belə əsaslandırıb ki, tenderə vaxt itirməmək üçün hökumətə müraciət edib podratçılarla birbaşa müqavilələr bağlamağa icazə istədik, əks halda, dövlət proqramını vaxtında və tam həcmdə başa çatdırmaq mümkün olmazdı. Araşdırma zamanı məlum olub ki, podratçı şirkətlərin əksəriyyətinin yaranma tarixi 1 ildən azdır. Qanuna görə isə, ən azı 3 il olmalıdır.

Əhaliyə xidmət sektorunun digər iştirakçıları da büdcənin böyük vəsaitləri hesabına fəaliyyətlərini davam etdirirlər. Xüsusilə, **“Azərenerji”** son 8 ildə 1 milyard 500 milyona yaxın büdcə vəsaiti xərcləyib. Bunda əlavə, Prezidentin Ehtiyat Fondundan da bu quruma iri məbləğdə vəsaitlər ayrılır. 2010-cu ilə qədər müxtəlif sərəncamlarla **“Azərenerji”**yə təqribən 16 milyon manatdan çox vəsait ayrılıb.

“Azərenerji” iri vergi ödəyicisidir. Lakin büdcəyə olan ödəmələrini həmişə kəsirlə yerinə yetirən ASC-də vəziyyətdən çıxış yolunu borcun silinməsində görürlər. 2011-ci ildə səhmdar cəmiyyətin büdcəyə olan 230 milyon manata yaxın borcu silinib. Bu borcların böyük hissəsi isə dövlət qurumlarının **“Azərenerji”**yə olan borcları idi. Üstəlik, Maliyyə Nazirliyinin 2010-cu ilə olan məlumatına görə, xarici borcların 1 milyard 431,6 milyon dolları da **“Azərenerji”**nin payına düşür.

2007-ci ildə elektrik enerjisinin topdansatış və pərakəndə qiymətlərinin artırılmasından sonra 1 kVt/s elektrik enerjisi üçün 0,043 manat (üç dəfə artım), bütün qrup istehlakçılar üçün 0,06 manat (əhali üçün üç dəfə, büdcə və sənaye obyektləri üçün 2,3 dəfə, kommersiya obyektləri üçün 20 faiz artım) qiymət müəyyən edilib. O zaman hökumət rəsmiləri bu görünməmiş bahalaşmanın səbəbini belə izah edirdilər ki, subsidiyaları azaltmaqla dövlət büdcəsini yükəndən azad etməliyə ki, əhalini keyfiyyətli enerji ilə təmin edək.

Ancaq enerji tarifləri 3 dəfə balaşıqdan sonra rəsmi məlumatlara görə, **“Azərenerji”**nin abonentlərdən yığımı 96 %-ə çatdırsa belə, büdcədən asılılığı daha da artıb. Məsələn, 2012-ci ildə büdcəyə 140,4 milyon manat ödəyən **“Azərenerji”** əvəzində 141,7 milyon manat subsidiya alıb.

“Azərenerji”nin həyata keçirdiyi investisiya layihələrinin əksəriyyətinin AZENCO şirkəti ilə icra olunması da suallar doğurur. Bu sahədə şəffaflığın olmaması səbəbindən vaxtilə Milli Məclisdə Baş prokurorluq tərəfindən tenderlərin araşdırılması ilə bağlı fikirlər səsləndirilsə də, bu, Hesablama Palatasının işə qarışmasından sonra baş tutmamışdı.

**Cədvəl 5. Əsas kommunal xidmətləri göstərən dövlət qurumlarına ayrılan büdcə vəsaitləri
(2005-2013, min manatla)**

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Cəmi
“Azərsu” ASC	19238,2	37333	126889	116755	97063	118148,8	198770,7	580000	734433	2 028 640.7
“Azəriqaz” İstehsalat Birliyi	9850	1000	39053	98300	3808	-	-	-	-	152 011
“Azərenerji” ASC	6690	272500	116838	318100	240527	72000	179460	141742.1	72000	1 419 857.1
“Bakielektrikşə bəkə” ASC	-	-	57900	120 000	50000	55000	136000	90000	80000	588 900
“Azəristiliktəç hizat” SC	-	5000	17000	15000	11000	11000	10000	15000	25000	109 000

“**Bakielektrikşəbəkə**”nin idarə olunması ilə bağlı vəziyyət də digər kommunal xidmət göstərən dövlət qurumlarından fərqlənir. Belə ki, 2007-ci ildən başlayaraq büdcədən cəhmdar cəmiyyətə böyük vəsaitlər ayrılmağa başlanılıb. Qeyd edək ki, Azərbaycan hökuməti ilə “Barmek” arasındakı idarəetmə müqaviləsi İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin “Barmek” “Azərenerji”yə olan borclarını ödəyə bilmir” iddiası ilə pozulmuşdu. Ancaq “Barmek”in bazasında yaradılan “Bakielektrikşəbəkə”nin büdcədən asılıığı 2006-cı ildən ötən 8 ildə davam edir. Hətta büdcədən kifayət qədər subsidiya alan “Bakielektrikşəbəkə”nin lazım gələndə “Azərenerji”yə olan borcu da silinir. Maraqlıdır ki, 2010-cu ilin avqustunda Nazirlər Kabinetinin sərəncamı ilə “Bakielektrikşəbəkə”nin “Azərenerji”yə olan 389,1 milyon manat borcu silinib.

“Azərbaycan Respublikasında istilik təchizatı sahəsində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 08 iyun 2005-ci il tarixli, 847 sayılı sərəncamına əsasən yaradılmış “**Azəristiliktəchizat**” ASC-nin vəzifəsi istilik enerjisinin istehsalı, ötürülməsi, paylanması, satışı və servis xidmətlərinin yerinə yetirilməsi funksiyalarını həyata keçirməklə Bakı şəhərində və respublikanın regionlarında yaşayış evlərinin və binalarının, təhsil, səhiyyə müəssisələrinin və digər sosial təyinatlı obyektlərin istilik təchizatını təmin etməkdən ibarətdir.

“Azəristiliktəchizat” ASC yarandığı vaxtdan bugunə kimi büdcədən aldığı 109 milyon manat vəsaitin hesabına ölkə üzrə yalnız *Cədvəl 6-dakı* işləri görə bilib.

Cədvəl 6. "Azəristiliktəchizat" ASC-nin fəaliyyətinin müqayisəli göstəriciləri

Obyektlər	2013-2014-ci illərdə ümumi sayı	2004-2005-ci illərdə ümumi sayı
Yaşayış binaları	3120	988
Məktəblər	277	146
Uşaq bağçaları	152	84
Səhiyyə müəssisələri	139	61
Digər sosial obyektlər	Təxminən 400	91

"Azərbaycan Respublikası regionlarının 2009-2013-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı" Dövlət Proqramında nəzərdə tutulan "Azərbaycan Respublikasında istilik təchizatı sistemlərinin müasir tələblər əsasında səmərəli inkişafına dair kompleks Tədbirlər Planı"na əsasən, Azərbaycanın istilik təchizatı sisteminin "sıfır" variantından ən müasir texniki avadanlıqlar və texnologiyalar əsasında təzələnməsi nəzərdə tutulurdu.

2013-cü ildə Bakıda 2870 bina (respublika üzrə 3120) istilik ala bilib. Ötən ilin əvvəlində payız və qış mövsümündə paytaxtın 75 faizinin istiliklə təmin olunacağı vədi verilmişdi. Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsinin rəsmi məlumatına görə, Bakıda yaşayış binaların ümumi sayı 6000-7000 arasında dəyişir. O zaman mərkəzləşdirilmiş qaydada istilik alan binaların xüsusi çəkisinin 40-45 faizə yaxın olduğunu söyləmək mümkündür.

Son illərin müşahidəsi göstərir ki, əhaliyə kommunal xidmət göstərən, xidmətlərinin sosial əhəmiyyəti yüksək olan hər 4 dövlət qurumunun büdcədən subsidiya asılılığı azalmaq əvəzinə daha da artıb. Bu isə, özünü xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəlməsində yox, daha çox ictimai vəsaitlərin qeyri-şəffaf istifadəsində büruzə verib. Həm büdcənin investisiya yükünün azalması, həm də xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəlməsi baxımından kommunal xidmətlərin göstərilməsinə özəl şirkətlərin cəlb olunması doğru olardı.

11. Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes-əməkdaşlığı mexanizminin yaradılması və inkişafı ilə bağlı təkliflər

1. Dövlət-biznes əməkdaşlığı ilə bağlı normativ-hüquqi bazanın formalaşdırılması;

Bu normativ-hüquqi baza ilk növbədə, “Dövlət-biznes əməkdaşlığı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunundan, tenderlərin keçirilməsi qaydlarından, tender komissiyalarının təşkili qaydalarından, dövlət-biznes əməkdaşlığını rəsmiləşdirən müqavilə, Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes əməkdaşlığı üçün uyğun sahələrin siyahısının təsdiq edilməsindən və digər müvafiq formaların təsdiq edilməsindən və digər tənzimləyici sənədlərin qəbulundan ibarət olmalıdır.

2. Dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələrinin tətbiq olunacağı prioritet sahələrin müəyyənləşdirilməsi;

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti və onun müvafiq strukturları ölkəmizdə dövlət-biznes əməkdaşlığının daha çox uğur gətirəcəyi və özəl sektorun kapitalının cəlb olunmasına daha çox ehtiyac duyulan sferaları müəyyən və təsdiq etməlidir.

3. Əhaliyə kommunal-xidmət göstərən dövlət qurumlarının biznes strukturlarına idarəetməyə verilməi məqsədi ilə onlarla konsessiya müqavilələrinin imzalanması;

4. İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyinin nəzdində dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələrinin idarə olunması, biznes partnyorun seçilməsi, normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi, məsləhət və digər funksiyaları həyata keçirən Dövlət-Biznes Əməkdaşlığının İnkişafı Mərkəzinin yaradılması;

Dövlət-Biznes Əməkdaşlığının İnkişafı Mərkəzinin məqsədi dövlət və biznesin resurslarının, dövlət-biznes əməkdaşlığı sahəsindəki mütəxəssislərin konsolidasiyası yolu ilə ictimai infrastrukturun inkişafına investisiyaların cəlb olunması və onun idarəedilməsi olmalıdır.

5. Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes əməkdaşlığının inkişafı ilə bağlı konsepsiyanın hazırlanması;

6. Dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələrinin idarə olunması ilə bağlı peşəkar kadrların hazırlanması;

7. Əməkdaşlığa cəlb olunan özəl şirkətlərin şəffaflyq prinsipləri əsasında seçilməsinin təmin etmək üçün vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin prosesdə iştirakına şərait yaradılması.